

Нінель Калениченко: «Дякую долі за те, що поєднала з педагогікою»

Так трапилось, що з Інститутом педагогіки ми ровесники. Я народилася на полтавській землі в березні 1926 року, а Науково-дослідний інститут педагогіки розпочав свій шлях в Харкові в жовтні того самого року. В грудні на засіданні Президії Української науки, де затверджувалася структура установи, одним із перших її підрозділів було визначено секцію історії педагогіки, яку очолив відомий педагог Яків Андрійович Мамонтов.

Багато років минуло відтоді, як я закінчила історичний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка (1947 р.). Лекції з історії та теорії педагогіки нам читав професор Савва Христофорович Чавдаров, який на той час очолював Науково-дослідний інститут педагогіки. Оскільки я закінчила історичний факультет з червоним дипломом, він запропонував вступити до аспірантури НДІ педагогіки у відділ історії педагогіки. І з того часу протягом 50-ти років я працювала лише у цьому відділі, а впродовж 1978–1991 років завідувала ним.

У ті вже далекі повоєнні роки в нашому Інституті було небагато співробітників, але колектив його був дружний. Пригадую завідувача відділом початкового навчання Т.Ю. Горбунцову. Вона не мала наукового ступеня, але підготувала велику кількість друкованих праць – книжок, брошур, статей. А що то була за людина – Тамара Юріївна! Зауважу, що у 1920-х роках в СРСР панувала думка про те, що сім'я не може виховати справжнього будівника комуністичного суспільства, бо в ній побутують буржуазні пережитки, тому лише в дитячих будинках може зростати нова людина. І Тамара Юріївна свою єдину доньку віддала до дитячого будинку. Через рік вона зрозуміла, що зробила помилку і забрала звідти Ладу. Але разом зі своєю донькою вона взяла до себе ще й тяжко хворого хлопчика-сироту, якого всиновила, вилікувала, виховала і допомогла отримати вищу освіту. І це при тому, що її статки були дуже скромними.

А якою теплою була обстановка в Інституті у ті далекі часи. І хоча зарплати були невеликі, співробітники намагалися допомогти один одному. Якщо у когось народжувалася дитинка, збирали кошти, купували найнеобхідніше для маляти і дарували породіллі. Те саме було, коли хтось захворював і потребував допомоги. Іменинників також зворушливо вітали. Надзвичайно приємною подією в колективі стало відзначення 60-річчя С.Х. Чавдарова. За власною

Н.П. Калениченко, О.В. Сухомлинська та Л.С. Бондар

ініціативою науковці накрили нехитрий святковий стіл і після роботи запросили Савву Христофоровича, який був і приємно здивований, і зворушений. Це святкування в неофіційній, теплій атмосфері запам'яталося надовго. Одним словом, у ті роки Інститут був великою і дружною педагогічною родиною, і на роботу ми всі поспішали, наче летіли на крилах, та й дослідження виконувалися з радістю.

У нашій лабораторії історії педагогіки у згадувані часи працювали лише три співробітники – О.Г. Дзевєрін (завідуючий) і два науковці – В.Ю. Ніколаєнко і я. Однак протягом п'яти років ми видали дві хрестоматії з історії педагогіки (посібники для педагогічних ВНЗ), а також збірник педагогічних статей І.Я. Франка. Пізніше наш колектив поповнився – розпочали дослідження В.З. Смаль, О.В. Сухомлинська,

Н.П. Калениченко і М.С. Вашуленко

Л.С. Бондар, Л.П. Пуховська, Л.І. Атлантова, Д.П. Маргуліс, Н.Б. Копиленко, Ж.Д. Ільченко, Н.П. Дічек, Т.О. Самоплавська, В.І. Степанюк, В.К. Майборода.

У 1970-ті роки зусиллями співробітників лабораторії історії педагогіки було підготовлено до друку п'ятитомне видання вибраних творів В.О. Сухомлинського, яким науковці користуються й донині. А в 1980-ті науковці відділу створили загальнодержавного масштабу видання «Антологія педагогічної думки в Українській РСР». На початку 1990-х років побачила світ розроблена спільно із викладачами українських педагогічних ВНЗ монографія «Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – до початку XX ст.)». Пізніше, в 1996 р. вийшли друком «Нариси історії українського шкільництва (1905–1933)».

Пригадую, як у 1960-х роках перед колективом Інституту виступав видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський. Тут доречно згадати, що наприкінці 1920-х років перед науковцями НДІ педагогіки робив доповідь інший видатний педагог – А.С. Макаренко. Він орієнтував педагогіку на трудову дитячу комуну, головною метою якої було не навчання, а виховання та підготовка до життя молодих людей. І все-таки тогочасний директор установи О.І. Попов назвав А.С. Макаренка віртуозом у галузі педагогічної техніки. Ця оцінка є справедливою з огляду на те, яким надзвичайно яскравим педагогічним явищем в Україні 20–30-х років XX ст. були колонія імені О.М. Горького та комуна імені Ф.Е. Дзержинського.

Виступ В.О. Сухомлинського науковці Інституту сприйняли з великим інтересом. Пригадую, що стрижневу ідею його доповіді становили міркування про те, як виховати громадянина-гуманіста. Василь Олександрович натхненно розповідав, як саме в Павлівській школі вибудовано систему гуманістичного виховання дітей. Від його думок повіяло чимось свіжим, людським, бо в ті часи гуманізм неодмінно мав бути радянським і заснованим на комуністичних ідеалах. Коли педагог завершив свій

виступ, пролунали аплодисменти, а потім присутні встали і кілька хвилин стоячи продовжували аплодувати.

Приїжджаючи до Києва майже щороку, В.О. Сухомлинський привозив до видавництва «Радянська школа» рукопис нової книжки. Він обов'язково заходив до О.Г. Дзевєріна, з яким вони подовгу обговорювали різноманітні педагогічні теми, а ми, співробітники, прикинувши, уважно прислухалися до їхніх дуже цікавих розмов.

Мені пощастило знати особисто багатьох талановитих науковців, які працювали в нашому Інституті. Це світлої пам'яті О.С. Дубинчук, серце якої було завжди відкрите для кожного, хто потребував допомоги. Це й О.Г. Дзевєрін, Т.І. Цвєлих, В.І. Помагайба, В.О. Онищук, І.Г. Єременко, М.М. Лисенко, Г.Ф. Бугайко, О.М. Біляєв, І.Ф. Тєслєнко, М.О. Розєнберг. Інститут може гордитися тим, що в його стінах зростали академіки НАПН України – М.Д. Ярмаченко, О.Р. Мазуркевич, С.У. Гончаренко, О.І. Ляшенко, М.С. Вашуленко, Н.М. Бібік, М.Б. Євтух, член-кореспондент Ю.І. Мальований.

Я дуже радію з того, що в Інституті засяяли ще три зірки, які теж стали академіками – О.Я. Савченко, Н.Г. Ничкало, а також наша історико-педагогічна зірка О.В. Сухомлинська. І я вдячна долі, що моя п'ятдесятирічна науково-педагогічна діяльність відбулася саме в Інституті педагогіки НАПН України – флагмані педагогічної науки нашої держави.

*Доброта – то не тільки від Бога,
а й від маминих теплих долонь,
променистого, ніжного сонця,
що палає, як вічний вогонь,
і від трав тих шовкових, пахучих,
що на луках ростуть по весні,
й від високого синього неба,
що висвітлює душі земні,
від пташиного співу дзвінкого,
від дощів голубих і рясних,
від зірок, що так сяють на небі,
і людей, добродійних, ясных.*

Н.П. Калениченко

*Записала Наталія ДІЧЕК,
завідувач відділу історії педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України*

А.Й. Сиротенко і Н.П. Калениченко

Співробітники відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України та редакція журналу «Рідна школа» сердечно вітають Нінель Павлівну Калениченко із славним ювілеєм – 90-річчям. Шановна Нінель Павлівно! Відзначаючи свій День народження в березні, коли перші сонячні промінчики пробуджують весну, дарують тепло, надію, піднімають настрій, Ви так само стали для багатьох ваших учнів і колег символом життєствердження, мудрості і наукової порядності, за що Вас шанують і люблять. З роси і води Вам, шановна Нінель Павлівно, на довгі роки!